

Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye¹

Serdal Bahçe, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ,
e-posta: sbahce@politics.ankara.edu.tr

Piketty: Ciddiyetsiz ve Utangaç Sosyal Reformizmin Son Kreşendosu

“Reform” yeniden yapılandırma anlamına gelmektedir. Olumlu bir anlam taşımakta ve olumlu bir duygu uyandırmaktadır. Ancak reformun sınırı vardır. Her toplumsal düzenin reform kapasitesi onu niteleyen temel unsurlar tarafından çizilir. Açıkçası reform derinlerde bir yerde bir çeşit lütuf veya sadaka niteliği de taşır; bunu ifade etmek reform çabalarını küçümsemek veya önemsizleştirmek olarak algılanmamalıdır. Sadece verilenin geri alınabileceğini belirtmek istiyoruz. Bu anlamda reform en tutucu ve en kasvetli dönemlerde bir çeşit devrimci açılım olarak algılanabilse de içinde bir serap barındıran iyi niyetli beklentidir aslında.

Geçen Mayıs ayında İngiliz tahtının veliahtı Prens Charles, iklim değişikliği tehlikesinden dolayı, küresel kapitalizmin reforma tabi tutulması gerektiğini belirtmişti.² 2012 yılında Times’ın gözde köşe yazarlarından Michael Schuman kapitalizmi ancak bir reformun kurtarabileceğini yazdı.³ Çiçeği burnunda Papa Francis 2013 yılı Mayıs ayında Roma’da yaptığı konuşmada kontrolsüz kapitalizmin kontrol altına alınması gerektiğini vaaz etti.⁴ Ülkesinde kapitalist restorasyonun sözcüsü konumunda olan Lech Walesa da 2013 yılında İtalya’da grevdeki kömür madencilerinin önünde yaptığı konuşmada kapitalizmin reforma ihtiyacı olduğunu bildirdi.⁵ Eski ABD Başkan Yardımcısı, Başkan adayı, Oscarlı ve kutup sevdalısı Al Gore da 2013 yılında şirketlere zarar verdiği için kapitalizmin reforma tabi tutulması gerektiğini iddia etti. Anlaşılan yedi düvel kapitalizmin bir reforma ihtiyaç duyduğu konusunda hemfikirdir. Tüm bu çağrılarda reform taleplerinin ortak bir özelliği ortaya çıkıyor; reform talebi bir çeşit yalvarmadır. Yöneten ve sahip olandan talep, onlara yönelik ricadır. Piketty ve kitabı Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye bu ricanın tam ortasına düştü ve anlaşılan ricacılar nezdinde reform talebine yeni bir güç kattı.

Kitap ve yazarı hakkında çok yazıldı; çok yorum yapıldı. Bu satırların yazarı aslında Piketty hakkında giderek büyüyen yazına yeni bir halka eklemek niyetinde değildi. Kitabı yarım yamalak okumuştı ve aslında bütününü okuyamadığı bir kitap hakkında kelam etmenin de etik bir sorun yaratabileceğini düşünüyordu. Şimdi okuduğunuz yazıya yönelik bir talep gelince üşenmedi ve bütününü okudu. Okudukça şaşırıldı ve umutsuzluğa kapıldı. Aslında bu yazıyı kaleme almaya karar verdiğinde Piketty’nin yazdıklarının eleştirisinden çok Piketty ve eserinin hangi bağlama denk düştüğünü ele almayı amaçlıyordu. Bunun iki

nedeni vardı. Birincisi kitabın hem temel kurgusunun hem de olguları ele alış tarzının hak ettiği eleştiriler zaten çok daha usta kalemler tarafından bizatihi yapılmıştı. İkincisi de kitabı okuyanlar fark edecektir; kuramsal bir kurgu eksikliği var ve anlatı ampirik gözlemler denizi içinde oradan oraya savrulmakta. Bu nedenle kitaba yönelik bütünsel bir eleştiri veya olumlama şansını Piketty elimizden almış olmaktadır. Kitapta anlatı ara başlıklar altında kurgulanmış küçük hikayelerin toplamı şeklinde ilerlemektedir ve eğer değerlendirme yapılacaksa her bir hikaye kendi başına değerlendirilmelidir. Hiç kuşkusuz bu da Piketty'nin kitabını değerlendirme işine kalkışan ama ebatları en az Piketty'nin ünlü çok satanının ebatları kadar olacak başka bir kitabın ortaya çıkmasını gerekli kılmaktadır. Değer mi? Bizce değmez. Ancak bu satırların yazarı diğer taraftan alt başlıklar altında dağınık bir şekilde anlatılan hikâyelerin aslında aynı türden bir zaaf ve ortak bir ciddiyetsizliği paylaştıklarını görünce kitabın içeriğine ilişkin bir yazı yazmayı zorunlu gördü. Bu nedenlerden dolayı kitabı okumadan önce hedeflediğimiz anlatı ve kurgudan farklı bir kurguya yönelmek durumunda kaldık. Burada bu hikâyelerden bazıları seçilecek ve naçizane bunların değerlendirmesi yapılacaktır. Kitabın tamamından çıkan bazı temel vurgular ise daha sonra kısaca ele alınacaktır. Ancak tüm bunlardan önce kitabın yazım tarzı ile ilgili birkaç kelam edilecektir.

Piketty: Tarzı ve Kendisi

Kitap garip bir kurgu ve anlatı tarzına sahiptir. Vurgulandı, küçük hikâyeler şeklinde ilerlemektedir. Bu ilerlemenin elbette ki bir patikası vardır ve bu patika Piketty'nin elinde bulunan ve belki de Piketty'nin en önemli katkısını oluşturan veri seti tarafından şekillendirilmektedir. Ancak kitabın önsözünde bu en önemli katkıyı sadece Piketty'ye borçlu olmadığımızı anlıyoruz. Piketty bu veri setinin 40-45 kişilik bir grubun emeğinin ürünü olduğunu vurgulamaktadır.

Yazım tarzı da en az kitap kadar ilginç. İktisat ilminin doğumuna emeği geçen tüm pre-klasikler, klasikler ve yeni klasiklerin önde gelenleri temel kitaplarını yazarken genellikle diğer emeği geçen yazarlara pek referans vermeden yazdılar. Burada şişkin bir ego ve mutlak bir özgüvenin varlığı aşikârdır. Ancak bunun ötesinde yazdıkları eserin söylenmemiş olanı söylediğine dair inançları vardı. Özellikle iktisat ilminin doğumu sırasında bu disiplinle ilgili kullanılabilecek kaynağın kıtlığı da onları bu yazım tarzına zorlamış olmalıdır. Bir diğer neden de zaten sayısı sınırlı olan bu dönem eserlerinden süzülen bilginin herkes tarafından bilindiğine dair bir inançtı. Bu ortamda bilgi herhalde yeterince kamusallaşmış olmalıydı. Bir başka neden de iktisat ilmini kuran ve dönüştüren büyük eserlerin ekserisinin iktisatçı olmayan ve eğitimlerini daha çok başka disiplinlerden alan kişilerce yazılmış olmasıdır. Bu da bu eserlerin yazılma tarzını etkilemiştir. Dolayısıyla ortaya nerdeyse bütününü yazarın öz bilgisine ve

deneyimine borçlu olduğumuz eserler çıkmıştır. Oysa içinde yaşadığımız çağda iktisat ilmi artık koca bir külliyatın üstünde oturmaktadır. Bu da akademik yazın açısından bir zorunluluklar dünyasında yaşadığımız anlamına gelmektedir. En temelde doktora tezi yazım çabasıyla başlayan süreç, herhangi bir konuda bir şey yazarken zorunlu olarak pek çok referans kullanımını gerekli kılıyor. Bu zorunluluk dünyasından özgürlüğe ancak yaşın kemale ermesi veya otorite haline gelmesi sonucunda ulaşıyor. Bu sürecin ne kadar yararlı ve akademik özgürlüklerle ne kadar uyduğu tartışılmalıdır; ancak durum böyledir. Kısacası ancak kendisi bir zorunluluk haline gelen yazar özgür olabiliyor. Ancak bunun için de rüşünü ispat etmesi gerekiyor. Piketty bu nitelikleri taşıyor mu? Tazından kendisine doğru bir yolculuk taşımadığını söylüyor.

Bilimin kurucu babaları ve otoriteleri bile serbest nazım türünden kendilerini özgürce anlattıkları eserlerinde belirli bir kurgu etrafında bütün bir öykü anlattılar. Aforizma olarak adlandırılan yazım tarzına yabancıdırlar. Aforizma bir bütünlüğü olmayan düşünceler patlamasıdır; sistematizasyon kıskacına girmiş iktisatçıya pek uymuyor. Ancak Piketty biraz bu tarzı zorluyor. Gözlemleri ve bütünlüğe sahip olamayan kanaatleri var; bunları birleştiren kitap olduğunu zanneder bir hali var. Aforizma bazı felsefecilerin, o da belirli bir bilgelik düzeyine ulaştıklarına inandıklarında kullandıkları bir tarz; Piketty öyle mi?

Piketty, kitabın başlarında hem bulunduğu konumu hem de kendisini bu konuma ulaştıran yaşamı hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiyi verdiği bölümün başlığı da ilginç: “Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve”. Burada kendisini bu kitabı yazmaya iten yaşam macerasını anlatmaktadır. Kuramı ve kavramları bu yaşamda edinmiştir; Piketty kuram ve kavram olup yürümektedir. 1971 doğumludur; 18’ini devirdiğinde çöken sosyalist sisteme karşı hiçbir sempatisi olmadığını tez elden itiraf ediveriyor. Anti-kapitalist retorik’in geleneksel tembelleştirici aurasına hiç teslim olmadığını belirtmekte. Tam 18’ini devirdiği yıl sosyalist totaliter rejimler çökmüş ve tam fikirlerinin olgunlaşmaya başladığı bir çağda münafık ve sapkın fikir akımlarının foyası meydana çıkmıştır. Piketty şanslıdır. Eşitsizliği ve kapitalizmi eleştirme yönünde özel bir ilgisinin olmadığını eklemektedir. Kapitalizmde reform peşinde koşanların yeni peygamberi yaşadığı dünyaya karşı ilgisizdir; ilginç. O, hakkaniyetli bir topluma yol açacak ilkelerin ve kurumların peşindedir; bu yolculukta son nokta ise ne olduğu belirsiz küresel bir servet vergisidir. 22 yaşında ABD’de pek saygın bir üniversite (MIT’i kastediyor) tarafından işe alındığını ancak ABD iktisat akademiasının dünya sorunlarına karşı ilgisizliğinden dolayı işini bırakıp Fransa’ya, gerçek dünyanın gerçek sorunlarıyla uğraşmak için döndüğünü belirtmektedir. Kendisi bahsetmiyor ancak başka yerlerdeki biyografisine göre Fransa’ya döndükten sonra Sosyalist Parti’ye sürekli aktif ve pasif destek veriyor. Piketty, dünyanın

genelinde sosyalist ve sosyal demokrat partilerle ilgili genel bir trende uyuyor gibi görünmektedir. Bu partiler şu aralar yöntemsel olarak neoklasik iktisadın içinde olan ancak onun sınırları içinde reform arayan iktisatçıları danışman niyetine kullanmaktadırlar. Reformizmin en düşük ve en düşkün haliyle flört etmektedirler.

Piketty 43 yaşındadır ve onun yaşındaki diğer iktisatçıların hayalini bile kuramadığı ödülleri almıştır. Özgüvenini bolca beslediği açıktır. Bu özgüven aynı zamanda kimselerde bulunmayan ve ağır bir emekle oluşturulmuş bir veri setinden de kaynaklanmaktadır. Bu olgu bu yazı içinde sıkça, hatta bıktırıcı düzeyde tekrarlanacaktır. Ancak bu bizden kaynaklanmamaktadır; Piketty kitap boyunca kelamının kaynağının, elindeki harikulade veri seti olduğunu tekrarlamaktadır. Smith, Ricardo, Marx ve hatta piri rolüne koyduğu Kuznets'de bile yok ama Piketty'de vardır.

Ampirik verilerle bezenmiş bir çeşit aforizma görüntüsü veren kitabın yazım tarzının neden böyle olduğu sadece Piketty'nin yaşam öyküsüne bağlı olmayabilir; Piketty'e haksızlık etmemek adına bir açıklamaya ihtiyaç var. İktisat tüm sosyal bilim disiplinleri arasında yöntemsel ve retorik olarak fizik bilimlere en yaklaşımdır artık. Abartılı bir formalistik yapıyla, onun gerektirdiği matematiksel ve ekonometrik modellerle sürekli uğraşmak ve analiz dilini buna göre ayarlamak iktisatçıların söyleminde diyalektik bir sürece yol açmıştır. Bu diyalektik süreçte bir taraftan meslek erbabına yönelik ağıdalı ve aşırı teknik bir dil gelişmiş, diğer tarafta ise toplumun geride kalan kesimlerine yönelik dil giderek fukaralaşmış ve bayağılaşmıştır. Elinden modelleri, denklemleri ve teknik iletişim dili alınan iktisatçı kendisi için basit ve sıradan bir sorunu (örneğin gelir dağılımı ve büyüme ilişkisini) toplumun geri kalan kesimlerine bir şekilde anlatmaya zorunlu kaldığında, ya da Piketty gibi buna kalkıştığında çocuklaşmakta ve saçmalamaktadır. Ancak bu sorun azıcık irdelendiğinde aslında iktisadın diliyle değil özyle ilgili bir sorun olduğu ortaya çıkacaktır.

Piketty: Çocuklaşma

Piketty kitapta bizi eşitsizliğin çok gerilerden bugüne tarihini veri setinin önderliğinde izlemeye çağırmaktadır. Anlatının bolca sayıyla bezenmesi belirli bir sıkıcılık ve monotonluk yaratmaktadır kuşkusuz (Piketty ise Marx'ın Kapital'ini sıkıcı bulmuştu değil mi?). Ancak ampirik gözlemlerle süslenmiş dağınık anlatı yine de bazı yerlerde eşitsizliğin neden değiştiğinin analizini zorunlu kılmaktadır. Tam da bu noktada Piketty olgun akademisyen kimliğinden sıyrılmakta ve çocuklaşmaktadır. Örneğin, bir yerde, fiyatlar ve emek verimliliği arasında ciddi bir fasıl açtığı bir yerde şöyle bir örnek veriyor: 1880'lerde en ucuz bisiklet bir işçinin altı aylık ücretine eşitti. Üstelik bu bisiklet plastikten iki

tekerlek üstünde yükselen oldukça ilkel bir taşıttı. 1960'larda artık bir işçi bir haftalık ücreti ile bir bisiklet alabilir hale gelmişti; ne güzel. Üstüne üstelik bu bisiklet 1880'lerin bisikletinin yanında kurgu bilimsel bir yaratı gibi kalmaktaydı; daha da güzel. Piketty kendisi anlatıyor ve kendisi şaşırıyor; biz de Piketty'e, daha doğrusu bu üne nasıl kavuştuğuna şaşırıyoruz. Başka bir örnek veriyor: 1980'lerden sonraki ortalama büyüme hızı 1945-1970 döneminin ortalama büyüme hızının çok gerisinde gerçekleşti. Bu tabii ki kötü; ancak 1980'lerin düşük ancak pozitif büyüme hızıyla bile bakın hayatımıza ne türden yenilikler hediye edilmiş. 1980'lerin başında internet yoktu; oysa bugün var. 1980'lerin başında pek az insan havayolu taşımacılığının faydalarından yararlanıyordu; oysa bugünlerde toplumun büyük bir kesimi uçuyor. Piketty hem şaşırıyor hem de mutlu oluyor. Kapitalizmin büyüme oranının geleceği hakkında kendisi de karamsar ancak düşük büyüme oranı ile bile kapitalizm nelere kadir olduğunu görerek şunu ima ediyor: Büyüme oranı biraz daha yüksek olsa daha neler görürdük acaba?

Bir ara vermek gerekiyor. Özellikle Marksist olmayan çevreler, hikmetinden sual olunmaz bir şekilde, Piketty'nin Kapital'i ile Marx'ın Kapital'i arasında bir paralellik kuruyorlar. Pek çok üstadımız bu çabanın saçmalığını yeterince gösterdiler. Nedenlerini onlardan öğrenebilirsiniz; biz onların tespitlerinin çok doğru olduğunu ve ne yöntemsel olarak ne de kurgusal olarak bir benzerliğe sahip olmadıklarını bir kez daha vurgulayarak devam edelim. Diğer taraftan eğer Marx'a haksızlık etmeyi göze alacaksak ve Piketty'nin Kapital'ini bulabildiğimiz en küçük ortak payda ile Marx'ın herhangi bir eserine benzeteceksek, ben o eser Komünist Manifesto'dur derim. Buradaki tek ortak payda da kapitalizmin dönüştürücü dinamiklerine yönelik bir tespittir. Komünist Manifesto'nun yazıldığı tarihte (1848) burjuvazi henüz devrimci dinamiklerini tüketmemişti ve toplumlara da büyük bir hızla dönüştürüyordu. Manifesto'da bu tespit edilir, ancak bu bir övgü değildir kuşkusuz. Burjuvazinin ve düzeninin sonun geleceği, hem de kesin olarak geleceği hemen bunun arkasından eklenir. Piketty'nin Kapital'i ise sonsuz bir güven duymaktadır.

Piketty'nin çocukluklarına devam edelim. Komplote teorisi güç düzleminde iradi müdahalenin abartılması ve nesnel süreçlerin göz ardı edilmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan geri bir düşünce şeklidir. Ne yazık ki günümüzde pek çok disiplini işgal eden *malign* bir kanser gibidir. Düşünceyi geriye çektiği ölçüde düşün adamını çocuklaştırmaktadır. Piketty'de de izini sürebiliyoruz. Bir yerde 1979-1980 ABD ve İngiltere'de Reagan ve Thatcher'in şahsiyetlerinde cisimleşen muhafazakâr (karşı-) devrimden dem vurmaktadır. Piketty'e göre bu devrimler belki de özellikle II. Savaş sonrası dönemde yıkılmış ekonomik yapılarını ayağa kaldıran ve geriden gelerek pek çok göstergede ABD ve

İngiltere'yi geçen Almanya, Fransa ve Japonya'nın yükselişine verilen tepkilerdir. Devam ediyor; bu başarılı "catchup" (yakalama ve geçme) sürecinde emin olun devletlerin ve uyguladıkları politikaların hiçbir etkisi yoktur. En fazla devletin bir zararı dokunmamıştır denebilir diye ekliyor. Piketty'nin bir tarih bilincinin olmadığı ortaya çıkıyor. Bağlı olarak, diğer tüm neoklasik iktisatçılarda olduğu gibi, Piketty'de bir toplum tahayyülü de yoktur. Peki bu ikisi birden yok ise sosyal bilim anlamında ne vardır? Yukarıdaki tezleri eleştirmek zaman kaybı olacaktır.

Tarih ve toplum bilinci ile devam edelim. Tarihi ve toplumu sadece ama sadece sayılarla anlamaya çalışmak karikatürize bir tarih ve toplum kurmacasına yol açmaktadır. Amprisizm kapıda bekleyen düşmandır ve gözlem sayısı ve derinliği arttıkça içeri çağrılma tehlikesi artmaktadır. Kuramsallaştırma çabalarına yönelik anavatani İngiltere olan ciddi bir tehdittir. Piketty, tüm düşünsel geleneklerine inat, Fransa'ya da sirayet ettiğini kanıtlamaktadır. Sadece sayılar ve gözlemler düzeyine indirgenildiğinde tüm gelişmeler nesnel köklerinden koparılmakta ve boşluğa asılmaktadırlar. Boşlukta olanın ise ciddi bir tarafı olmuyor; olamıyor. Sonuç ciddiyetsizliğin sökün etmesidir.

Piketty: Ciddiyetsizlik

Piketty sayılar ve gözlemlere ilişkin takıntısını dışa vurma şansını hiç kaçırmamaktadır. Elindeki veri setinin genişliğinden ve derinliğinden hareketle sayılarla analiz yapmanın bizi hatalardan koruyacak tek yol olduğunu ima eder. Bu şansa sahip olmayanların ya da sahip olmak istemeyenlerin ise ciddi yanlışlara düştüklerini belirtir. Gerçek sayılarda ve gözlemlerde gizlidir; ancak sayı ve gözlemlerin tam olması gerekmektedir. Eksik olduklarında da durum vahimdir. Belirli bir bütünlüğe ve derinliğe sahip gözlem seti gizi ve gizliyi aşikâr eder.

Oysa sayılara ve gözlemlere aşırı güven iki nedenle sakatlanmış bir toplum ve tarih tasvirine yol açacaktır. Öncelikle sayı ve gözlem modern toplumlarda siyasal kurgulardır. Dolayısı ile içinde siyasal ve ideolojik hedefler doğrultusunda sapmalar olabilir. İkincisi de sayılar ve gözlemler, hele hele çok sayıda iseler, seçim sürecine girmelidirler. Bu süreç ise içinde zorunlu olarak tarih ve toplum tahayyülünü barındıran kuramsal bir süreci iş başına çağırmaktadır. Açıkçası doğru olan tarihi ve toplumu sayılarla ve gözlemlerle anlamlandırmak değil, sayıları ve gözlemleri tarihsel ve toplumsal olarak yorumlamaktır. Eğer bu yol değil de, Piketty'nin veri seti fetişizminin işaret ettiği yol tutulursa sonuç gerçeğe uygun olmayan bir ciddiyetsizliğin sökün etmesidir.

Peki bu ciddiyetsizlik kendisini nasıl dışa vurur? Piketty'den yardım alalım. Piketty gelir ve servet dağılımı ile ilgili bir düşünsel tarih veriyor. Burada

Malthus'tan, Ricardo'dan, Marx'dan ve piri Kuznets'den bahsediyor. Özellikle ilk üçünün kapitalizmin geleceğiyle ilgili karamsar sonuçlar öngördüklerini yeri geldikçe tekrarlıyor. Her seferinde de gelişmelerin onları haksız çıkardığını ekliyor. Baştan kötümser bir yargı ile ortaya çıkmalarını Piketty kötü niyetlerine bağlamayarak bizi rahatlattıktan sonra ekliyor; yeterince büyük ve derin bir veri seti ile çalışmadılar. Çalışmış olsalardı başka sonuçlar çıkaracaklardı; bu kesin. Burada ciddiyetsizlik çok boyutludur. Ciddiyetsizliği önlemenin en iyi yolu tutarlılık; görünen o ki Piketty'de yok. Az veriye sahip oldukları için yanlış sonuçlara ulaşmakla itham ettiklerinin vardıkları sonuca o çok veri kullanarak ulaşıyor. Kapitalizmin geleceği ile ilgili projeksiyonlarında büyüme oranının düşeceğini veya düşük seyredeceğini belirtmektedir. Gel de çıkışın içinden. Tutarsızlık Piketty ciddiyetsizliğinin ilk boyutu. İkinci boyutu ise itham ettiklerinin bıraktığı külliyattan bihaber olması. Marx'ı okumadığını kendisi ifade ediyor. Görünen o ki Malthus ve Ricardo'yu da okumamıştır. Peki onlarla ilgili bilgilere nereden ulaşmış, onları nereden derlemiştir? Bilemeyiz. Ancak ikinci el ve kulaktan dolma oldukları kesindir. Piketty'nin iktisadi düşünce tarihine veri setlerinin veya verilerin varlığı/yokluğu, veya doğruluğu/yanlışlığı perspektifinden bakması başka türden ciddiyetsizlikler de üretiyor.

Örnek olarak Marx'ın Kapital'in birinci cildinde kullandığı bir örnekle ilgili yorumlarına bakabiliriz. Öncelikle koca kitapta kuramsal kurgu olarak kabul edilebilecek şu iki yasaya bakmakta yarar var. Birincisine göre gelir içinde sermayenin payı, sermayenin getiri oranı ile sermaye/hasıla oranının çarpımına eşittir. Bu bir denkliktir ve her daim tutar. Korkut Boratav'ın bu türden bir denkliğin yasa olarak algılanmasının ciddi bir yanılsama olabileceği yönündeki haklı kaygısını belirtmekte yarar var.⁶ İkinci yasa ise sermaye/hasıla oranının tasarrufun büyüme oranına bölünmesiyle elde edileceğini ifade eder. Ancak bu ilişki uzun dönemlidir; kısa dönemde bu ikisi farklılaşabilirler.

Piketty'e göre birinci yasa anlamında Marx'ın Kapital birinci ciltte seçtiği örnek fabrika yersiz ve yanıltıcı bir örnektir. Bu örnekte sermaye/hasıla oranı 10, sermayenin getiri oranı da 5'dir. Dolayısı ile sermayenin toplam ürün içindeki payı % 50'dir ve bu oran işçiler açısından katlanılmayacak düzeydedir. Bu yersiz örneği kullanarak Marx işçilerin bu düzene katlanamayacakları ve onu alaşağı edecekleri sonucuna ulaştı. Dolayısı ile yanlış örnekten yanlış bir sonuç çıkardı. Allah muhafaza, sermaye/hasıla oranı 15 olan bir örnekle çalışsaydı ne çıkaracaktı, kim bilir? Böylece PikettyMarx'da proletaryanın kaçınılmaz devrimini sermaye/hasıla oranına bağlayarak dimağımızı aydınlatmış oldu.

Buna benzer başka bir ciddiyetsizlik örneği de net dış varlıklar üzerinedir. Piketty'nin çok yerinde ve doğru bir şekilde eleştirilen sermaye

kavramsallaştırmasının alt bileşenlerinden biri olan net dış varlıklar toplamı Fransa ve İngiltere gibi sömürge imparatorluklarının tepesinde oturan ülkeler için 19. Yüzyıl'da ve 20. Yüzyıl'ın başında oldukça yüklü bir tutara ve azımsanmayacak bir yüzdeye sahiptir. 20. Yüzyıl'da bu imparatorluklar çokünce net dış varlıklar azalma trendine girmişlerdir. Böylece II. Savaş ertesinde ulusal sermaye ile yurt içi sermaye arasındaki makas kapanmıştır (Piketty'nin bunu nasıl hesapladığını ciddi merak etmekteyiz). Piketty'e göre bu hayırlı bir gelişmedir. Çünkü aksi durum özellikle az gelişmiş ülkelerde ulusalcı histeriyi körükleyecek ve sonuç kaçınılmaz olarak ulusalcı anti-emperyalist bir devrim olacaktır. Böylece proletarya devrimini sermaye/hasıla oranına bağlama başarısını göstermiş olan Piketty, bunun üstüne bir de anti-emperyalist devrimleri net dış varlık pozisyonlarına bağlayarak harika bir iş yapmış olmaktadır. Üstelik bu ulusalcı devrimlerin halkların refahını yükseltme konusunda çok da başarılı olmadıklarına dair Piketty oldukça ikna edicidir. Piketty farkında mıdır, bilinmez ama kendisi her an ekonomik indirgemecilikle suçlanabilir.

Bazı durumlarda ciddiyetsizlik ve özensizlik sınırı aşılip cehaletin rahatlatıcı ancak pervasız topraklarına girilebilmektedir. Bu kadar dağınık ve özensiz bir tarz hiç kuşkusuz yer yer her şeyi söyleyebileceğine dair boş bir güvenle gerçekleri saptırarak ciddi yanlışlara düşebilmektedir. Üstelik daha hazin olanı bu yanlışların doğru olduğunun düşünülmesidir ki bu durum herhangi bir bilimsel karşı çıkışa, aksini kanıtlamaya gerek duyulmadan apaçık cehalet olarak damgalanmalıdır.

Piketty: Cehaletin Mutluluğu ya da "Ignorance is Freedom".

Piketty bir yerde sermayenin gelir içindeki payının tarihsel gelişimini incelemektedir. Burada bunu sıfır yapacak iki durum hakkında analizde bulunur; birincisi sermayenin getiri oranının, ikincisi ise sermaye/hasıla oranının sıfır olmasıdır. Piketty ikinci durum ile ilgili şöyle bir tespitte bulunur; eğer sermayenin katkısını sıfırlayacak bir üretim teknolojisi bulunursa bu olanaklıdır (Nasıl olanaklıdır? Artık biz de şüpheyeye düşmekteyiz). Bu durumda tüm ürün ve tüm değer emekçilere ait olacaktır. Bu muştuyu sosyalistlere ulaştırmak gerekiyor. Piketty sosyalizme giden en kısa yolu bulmuştur. Sosyalistler işi gücü bırakmalı, boş sokak kavgalarına, kapitalist devletle amaçsız didişmelere son vermeli ve tüm çaba ve zamanlarını bu türden bir üretim teknolojisini bulmak için harcamalıdır. Piketty için sermayenin basit makine, ekipman, konut, finansal varlık ve toprak toplamından ibaret olduğunu hatırlarsak bu bizi şaşırtmayacaktır. Sermayenin, değeri hareket ettiren ve çoğaltan toplumsal bir süreç olduğu fikri Piketty için yabancıdır. Bayağı iktisat bu değilse nedir? Yazık, Piketty kendisinden çok ama çok önce yazmış, üstelik Piketty'de bulunan veri setine sahip olma şansından yoksun William Petty, Quesnay, Turgot gibi

isimlerden bile geridedir. Biz durduk ancak Piketty durmuyor; bu durumda, yani üretim teknolojisinin sermayeyi gereksiz kıldığı durumda bile sermayenin yararlı bir amaca hizmet edeceğini ekliyor. Nedir? Bu durumda sermaye değeri muhafaza etmek için kullanılabilir diye ekliyor. Değerin üretimine katılmıyor, değeri hareket ettirmiyor, değeri çoğaltmıyor ancak onu muhafaza ediyor; nasıl ama nasıl? Üstelik para ne işe yarıyor ve paranın özel bir meta olarak sermaye ile ilişkisi nedir? Piketty bizi şaşırtmaya devam ediyor. Biz ise sadece safiyane sorular sormak durumundayız. Piketty'nin koca kitabında sermayenin önemli bir bileşeni olarak para sermaye hakkında tek bir kelam yoktur; hatta finansallaşmaya ve enflasyona yönelik analizlerinde bile yoktur. Ancak artık bu basit bir cehalet-özgürlük sarmalı sorunu değildir; Piketty bildiği tek iktisadın bütün zaafalarını sergilemektedir. Fransa ve ABD'de tedrisatından geçmiş olduğu iktisat pek çok konuda çuvalamaktadır ancak özellikle iki konuda tamamen yetersizdir: para ve sermaye. Piketty birincisini anlamıyor, ikincisini de anlamıyor ancak üstüne kitap yazıyor.

Biz şaşırmaya devam edelim. Piketty'ye iktisat camiasından getirilen eleştirilerden biri de sermaye hakkında kitap yazdığı halde ünlü Cambridge sermaye tartışmalarını yok saymasıdır. Keşke yok saysaydı. Bir alt bölüm var bu tarihi tartışma hakkında. Burada Amerikan Cambridge ile İngiliz Cambridge arasındaki temel tartışmayı kendince anlatmaktadır. Ona göre, temel sorun uzun dönem-kısa dönem ayrımıdır. Harrod'un meşhur büyüme kuramını Piketty şöyle sunmaktadır: sermaye/hasıla oranı sabittir, buradan bir bıçak sırtı denge türemektedir. Planlanan yatırımlar ile gerçekleşen yatırımları ve bunları da tasarruflarla eşitleyen tek ama tek bir büyüme oranı bulunmaktadır. Harrod bu fiktif düzeyi bıçak sırtı denge olarak adlandırmaktadır. Gerçek buna uygun olursa denge üzerinde yürüyen bir ekonomi çıkar ortaya. Ancak bu çok zordur, bundan sapma ise aşağıya ya da yukarıya doğru spiralvari bir hareket başlatır. Böylece kısa dönem büyüme oranları, İngilizcesiyle *erratic*, hareketli ve kontrol edilemeyen bir patika izlerler. Solow'un buna çözümü ise sermaye/hasıla oranını uzun dönemde değişken kabul ederek ekonomiye bir uyum potansiyeli kazandırmak şeklinde ortaya çıkmıştır. Piketty'e göre bu tartışmayı alevlendirmiştir. Kısa dönemi önemseyen İngiliz Cambridge yeni çözümü çözüm olarak görmediğini sert bir cevap vererek belli etti. Amerikan Cambridge ise itidalli davranıp kısa dönemin Harrodyen olabileceğini ve uzun dönemin Solowyen olmasının bu olasılığı dışlamadığını belirtti. Piketty burada İngilizlerin şüphelerinin nesnel bir temeli olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla Piketty'nin hikâyesine göre temel sorun uzun dönem ve kısa dönem arasındaki bir gerilimdir. Öyle midir? Cevap vermeye mecalimiz kalmadı.

Piketty genel olarak iktisadi düşünce tarihinden bihaber olduğunu her fırsatta

kanıtlamaktadır. Ricardo ve Marx üzerine yazdıkları, yukarıda vurgulandı, kulaktan dolma bilgiler ve bilgi kırıntıları. Neye yormak gerekir? Aslında bugün küresel iktisat eğitiminin içinde bulunduğu duruma yorulabilir. Aşırı sistematizasyon, kuramları yok sayan ad hoc modelleme, araç olan sayısal analiz tekniklerinin kendisini amaç haline getiren yaklaşım; tüm bunlar şimdilerde akli kıran bir iktisat eğitimi yaratmıştır. Üstelik bu türden bir kırılmayı sistemin ürünleri içinde en gözden uzakta olana değil de, en göze batana bakarak anlamak mümkündür. Piketty bu sistemin ürünleri içinde şu aralar en göze batandır. Bu sistem kuramlar konusunda yarım yamalak bilgiyi iyi bir teknik ekspertize birleştiren nesiller yaratmaktadır. Bu nesil sayısal analizi ve veri setlerini her şeyin üstünde tutan, bunların yokluğunu ya da eksikliğini analiz çabasının sonu gibi gören nobran bir nesildir.⁷Piketty çağının ve neslinin nobranlığını paylaşıyor gibi görünmektedir. Sıkıcı olacak ancak bir örnek daha vermeliyim.

Bir yerde Piketty (sınıırım Marx ile ilgili bir alt başlıkla başlayan bölümde) Marx'ın bu kadar karamsar sonuçlara nasıl ulaştığını analiz etmektedir. Şu ünlü sermaye/hasıla katsayısı ile işçi sınıfının şanlı devrimi arasındaki bağı keşfettiği yerde bir de ekleme yapmaktadır. Marx örnek ülke olarak aldığı İngiltere'de toplam sermaye stokunu hesaplama işine hiç girişmemiştir, buna zahmet etmemiştir. Oysa Piketty kendi örnek ülkesi Fransa için bunu yapmıştır; hatta Marx'ın yapması gereken ancak yapmadığı şeyi yaparak İngiltere için de yapmıştır. Çok yaşa Piketty! Eğer Marx bu zorunlu adımı atmış olsaydı ve bunu hesaplasaydı sıfır getiri oranı ve büyümenin durması türünden gerçekçi olmayan kurgularda bulunmazdı. Nasıl? Piketty cevap vermiyor; geçerken söylüyor. Genellikle de böyle yazıyor ve bazı durumlarda da çocuk gibi şaşırıyor. Biz de hala Piketty'nin nasıl bu kadar ünlü olduğuna şaşırıyoruz. Piketty için bilim, tıpkı Arnold Harberger ve Milton Friedman gibi ender şahsiyetleri yetiştiren Şikago İktisat Okulu'nun kapısında yazdığı gibi ölçmektir. Ölçebildiğin kadar konuşacaksın ve yazacaksın; Piketty'nin şiarı budur. Piketty şiarına uygun davranışlar sergilemektedir. Tıpkı pirleri Angus Maddison ve Simon Kuznets gibi.

Müridin Pirleri: Maddison ve Kuznets

Angus Maddison 2010 yılında aramızdan ayrılan ve nerdeyse tüm ömrünü dünya ekonomisinin gelişim tarihinin nicel analizine ayırmış bir iktisatçıdır. Hepimiz açısından hayırlı bir iş yaptığına şüphe yok. Önce OECD için çalıştı ve pek çok ülkeye gitti. 1964'de Batı'nın iktisadi tarihini sayılarla analiz ettiği ilk çalışmasını yayınladı. Sonra hiç durmadan pek çok yayın daha yaptı. OECD'deki görevini bıraktı ve Groningen Üniversitesi'nde işe başladı ve burada Dünya Ekonomisinin tarihiyle iştigal edecek bir merkez kurdu. Ölümü üstüne bir anı yazısı yazan Vitorio Valli sayılarla çok uğraştığını, dünya ekonomisinin sayısal tarihinin ortaya çıkarılması yönünde çok çaba sarf ettiğini ancak bu çabaların pek tabi ki

bir kuramsal temeli olduğunu vurgulamaktadır.⁸ Ona göre Keynes'in *How to Pay for the War*, Colin Clark'ın *Conditions of Economic Growth* ve Schumpeter'in *Capitalism, Socialism and Democracy* adlı eserleri Maddison'u çok etkilemiştir. Valli başka bir ilginç not ekliyor; Maddison Kuznets'in ABD ekonomisinin uzun erimli gelir serilerini elde etme yönündeki çabalarından çok etkilenmiştir. Maddison'un kuramsal kökenleri diye belirttikleri belirli bir kuramsal bütünlük oluşturmaktan uzaktır. Keynes, Clark ve Schumpeter'den tutarlı bir bütünlük oluşturmak zordur, çünkü herbiri farklı bir kuramsal gelenekten gelmektedir. Nasıl bir ortak payda bulduğu cidden merak konusudur. Maddison yazdığı tüm eserlerinde dünya ekonomisinin sayısal tarihini olabildiğince geriye götürme amacını gütmüştür. Bunu yaparken insanlık tarihindeki toplumsal ve yapısal kırılmaları çok da ciddiye almamıştır. Tıpkı Piketty gibi onun için de MS 1. Yüzyıl Roma ekonomisi ile 19. Yüzyıl İngiltere ekonomisi arasında niteliksel bir fark yoktur, niceliksel olana yoğunlaşmak gerekir. Maddison sayılarla bezenmiş bir grand tarih anlatısının peşinde koştu; ortaya olgusal anlamda değerli ancak kuramsal düzeyde oldukça fakir eserler çıkardı.

Maddison'u ve hatta Piketty'i çok etkileyen Kuznets'in hikâyesi ise daha da ilginç. Rusya'da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğdu ve Kharkiv Üniversitesi'nde öğrenim gördü. Bolşevik Devrimi'nden sonra bürokrasiye katıldı ancak 1922'de ailesiyle birlikte ABD'ye göç etti. Devrimi ve getirdiği düzeni pek sevmediği anlaşılıyor. ABD'de pek çok üniversitede çalıştı. Devlet için de çalıştı ve 1930'larda ABD'nin ilk milli gelir serilerini elde edeceği bir çalışma sürecine girdi (ABD'de devlet kurumları hem II. Savaş öncesi hem de Soğuk Savaş dönemlerinde emigre Beyaz Rus iktisatçılarla çalışmayı tercih etmişlerdir. Bu iktisatçılar bir tür köstebek gibi çalışmaktaydılar). ABD milli gelir serileri ve diğer makro ekonomik büyüklükler hakkında pek çok çalışma yaptı. Nobel aldı. Biyografisini yazanlar üç isimden çok fazla etkilendiğini belirtmekte; Schumpeter, Pigou ve Pareto. Kuznets Keynesyenizme hep uzak durdu; hem de ürettikleri Keynesyen politikaların üretilmesi sürecinde bolca kullanılmış olmasına rağmen. Aslında Kuznets herhangi bir kuramsal akıma yakınlık hissetmedi; sayılar dünyasında yaşadı. Adını iktisat literatürüne geçirecek iki önemli şey bırakıyor; Kuznets çevrimleri ve Kuznets eğrisi. Her ikisi de basit ampirik gözlemler üzerine yapılmış genellemelerdir; kuramsal bir anlamları yok. İlki, Kuznets çevrimleri altyapı yatırımları üzerine gözlemlerden oluşturulmuş 15-25 yıllık bir iş çevrimini öngören ampirik bir araçtır. İkincisi ise Kuznets'in büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiye dair gözlemlerden türetilmiş bir ampirik genellemedir. Kuznets'e göre ekonomik gelişmişliğin geri bir seviyesinden başlayan süreçte başlarda gelir dağılımı bozulur. Ancak trend bir süre sonra tersine döner, yüksek bir ekonomik gelişkinlik daha eşit

bir gelir dağılımına denk düşer. Böylece iki boyutlu bir uzayda ortaya bir ters U eğrisi çıkar. Öncelikle gelişmeler Kuznets'in beklentilerini boşa çıkarmıştır. Bugün gelişmiş kapitalist ülkelerde gelir dağılımı hızla bozulmaktadır. Piketty de pirinin beklentisinin boşa çıktığını teslim etmektedir.

Her ikisi de, hem Maddison hem de Kuznets, kuramsal yaklaşımlara uzak durmaktadırlar. Kuramsal olana karşı bir tepkileri vardır; dünyayı sayılar ve gözlemlerle kavramak gibi yol tuttular. Geriye daha sonraki pek çok iktisatçının bolca kullanacağı gözlem setleri bıraktılar ve bunun sağladığı haklı ünü elde ettiler. Ancak kuramsal olarak pek az şey bıraktılar. Yazarken Piketty'ye göre daha ciddi yazdılar ve daha az dağınıklık sergilediler. Piketty ise bilime yönelik tutumlarını devralmaya çalışmaktadır; yazım ve anlatım tarzlarındaki ciddiyetten ise pek etkilenmiş gibi görünmemektedir.

Piketty: Son Gözlemler – Reformokrasinin En Son ve En Zayıf Halkası

Piketty ile devam edelim. Piketty'de bir tür tekno-fetişizm var. Son zamanlarda tüm neoklasik iktisada sızmış ve bu anlamda yeni Schumpetergil iktisat ile neoklasik iktisadı aynı mevziye çekmiş olan bu tekno-fetişizm Piketty'de daha çocuksu bir haliyle kendini göstermektedir. Piketty sürekli yeni teknolojilere yönelik hayranlığını ifade etmektedir. Bu yeni teknolojilerin kullanımının işgücü açısından yeni bilgi ve becerileri zorunlu kıldığını, bu yeni bilgi ve becerilerin de ulusal ekonomilerin büyümesinin altında yatan temel etmen olduğunu tespit etmektedir. Neoklasiklerde sermayeyi anlamamak sermaye ile teknolojik gelişim arasındaki bağın koparılmasına yol açmaktadır. Örnek olsun, meşhur Solow büyüme modellerinde teknoloji nerdeyse "gökten üç elma düştü" metaforuyla resmedilmektedir. Sermaye birikimi ile hiçbir ilişkisi yoktur. Böylece kendi haline kendi başına maruf bir teknoloji tahayyülü ortaya çıkmaktadır. Bu teknolojiye övgüler düzmek ise cehalet ile ciddiyetsizliğin göstergesi haline gelmektedir. Bu bakış açısının yarattığı sorunları gidermek için neoklasik ekolün başka bir kolu tarafından ortaya atılan içsel büyüme modellerinde ise teknoloji sabit/değişmeyen sermayenin gövdesinde değil işgücünün kafasında aranır olmuştur. İçsel büyüme kuramları sorunu aşma amacıyla yola çıkmış ancak daha geri bir pozisyona sürüklenmişlerdir. Sorun sadece kuramsal bir sorun değildir oysa. Neoklasik öncü büyüme modelleri ülkeler ve coğrafyalar arasında bir yakınsamanın kaçınılmazlığı şeklinde bir sonuca ulaştılar; ancak bu beklenti gerçekleşmedi. Dahası, veriler yakınsamayı değil tam tersine iraksamayı işaret etmekteydiler. Böylece vurguyu sermayenin azalan marjinal verimliliğinden eğitilmiş işgücünün artan verimliliğine kaydıran ve kuramsal olarak içsel büyüme modellerini ortaya çıkaran bir dönüşüm yaşandı. Gelişmiş olanların, tüm beklentilerin aksine, arayış açması işgücü stokunun daha eğitilmiş, bilgili ve becerili olmasına bağlandı. Haliyle bu da kelli fellî akademisyenlerin basit ve

ciddiyetsiz “eğitim şart” edebiyatına teslim olmaları sonucunu doğurdu. İktisat kürsülerinin kiraathaneleştiği bir çağda yaşamaya alışmamız gerekiyor. Piketty bir istisna değil; sürekli yeni teknolojilerin gerektirdiği yeni bilgi ve becerilerin faydasından bahsetmektedir. Örneğin Çin de dâhil Doğu ve Güney Doğu Asya ülkelerinin son 30 yılda gösterdikleri yüksek gelişim potansiyelini kendilerini dış ticarete açarak bu yeni teknolojilere ve buna bağlı olarak yeni bilgi ve beceri setlerine ulaşabilmelerine bağlıyor. Bu süreçte Rikardiyen karşılaştırmalı üstünlüklerin çok da etkili olmadıklarını da vurgulamaktadır. Piketty için bu ülkelerin aldığı yüksek düzeylerdeki yabancı doğrudan yatırımın ve bu ülkelerde emek gücünün değerinin düşük oluşunun hiç ama hiçbir katkısı yoktur. Piketty kendine eğitim ve iş veren kurumlarda okutulan iktisadın tüm zaafalarını açık ediyor.

Üretim ile teknoloji arasındaki ilişki yanlış ve eksik kavranınca ortaya garip sonuçlar çıkıyor. Teknolojiyi sermaye mallarının gövdesinde değil de başka yerde aramak bilimsel anlatıya da çok zarar veriyor. Piketty şu ünlü sermaye/hasıla katsayısının neden sürekli arttığını açıklamaktan aciz. Aslında ustaların vurguladığı gibi sermaye kavramı ciddi yanlışlar içermektedir. Ancak şimdilik bunu bir kenara bırakalım. Sermaye birikimi ve ona eşlik eden teknolojik dinamizm kapitalist üretim sürecinde eğilimsel olarak bu katsayıyı yükseltir. Piketty yine bihaber gibi görünmektedir.

Şimdi Piketty'nin gelir dağılımı ilgili belirlemelerine geçebiliriz. Bu bizi Piketty'nin utangaç reform önerisine götürecektir. Piketty gelirin ve servetin hem gelir hem de servet dilimleri arasında nasıl paylaştırıldığını incelediği bölümde 19. Yüzyılın ilk yarısında gelir ve servet dağılımının bozulduğunu, ikinci yarıda ise ücretlerin artma eğilimiyle birlikte gelir dağılımının bir miktar düzeldiğini, ama servet dağılımındaki bozulmanın devam ettiğini vurgulamaktadır. 20. Yüzyılın ilk yarısında ise hem gelir hem de servet dağılımı hızla bozulmuştur. İkinci yarısının ilk çeyreğinde, 1945 ile 1970 arasındaki dönemde hem gelir dağılımında hem de servet dağılımında önemli düzelmeler olmuştur. İçinde yaşadığımız ve 1970'lerin sonunda başlayan süreçle birlikte her ikisi de yeniden bozulma sürecine girmiştir. Özellikle son dönem için bunun kökenlerini arayan Piketty (basitleştirmenin tehlikelerini göze alarak ifade edersek) iki önemli kaynak buluyor. İlki konut ve finansal varlık fiyatlarının artmasıdır; ki bu toplam serveti bu türden servet (Piketty'ye göre sermaye) unsurları lehine yeniden dağıtıyor. İkincisi de, gelir dağılımının bozulmasında daha etkili olanı; süper yöneticilerin ortaya çıkması ve bu yöneticilerin ücretlerini sıradan işçinin aleyhine giderek yükseltmeleridir. Piketty böylece bölüşümün temel çelişmesini tespit ediyor; en üst % 1'lik kesim ile toplumun geride kalan % 99'luk kesim. Bir de buna servetinin çoğunu konut ve finansal varlık olarak tutanlar ile geriye kalanlar

arasındaki çelişkiyi de eklemek gerekiyor.

Burada bir parantez açarak oligarşik gelir dilimleri denilen en üst %1'lik, en üst % 0.1'lik ve en üst %0.01'lik gelir dilimleri etrafında oluşturulmuş yazın hakkında birkaç şey belirtmekte yarar var. Özellikle 2008-2009 küresel finansal kriziyle birlikte bu kesimlere yönelik tepki haklı olarak çok büyümüştür. Bu tepkiye solun bazı kesimlerinin de katıldığını eklemek gerekiyor. Piketty ve veri seti bu anlamda da önemlidir. Ancak hem Piketty hem de bu tepkiyi oluşturan diğer unsurların gözden kaçırıldıkları toplam gelir içinde kârın payının da aynı dönemde hızla yükselmesidir. Üstelik Piketty bununla ilgili pek çok tablo vermiştir. Bu genel olarak sermayenin el koyduğu artı-değerin yükseldiği anlamına gelmektedir. Yüksek yöneticilerin ücret ve gelir paylarının yükselmesi göz ardı edilecek bir olgu değildir. Ancak ilgiyi sadece bunun üzerinde yoğunlaştırmak kapitalizmde gelirin asli bölünmesinin kaderini unutmak anlamına gelmez mi? Üstelik genel olarak kârın payı ile yüksek yöneticilerin gelir payları arasında çok güçlü ve anlamlı bir ilişki varken. Bu ortamda tepki sadece ve sadece yüksek yöneticilere ve oligarşik gelir dilimlerine yönelecektir. Elbette bu oligarşik gelir dilimleri içinde yüksek burjuvalar da mevcuttur; ancak bunlara tepki üretim araçlarının sahipleri olmalarından dolayı değil sadece diğerleri aleyhine çok kazandıklarından dolayı ortaya çıkmaktadır. 19. Yüzyıl reformizminin Piketty'nin de dâhil olduğu zamane eleştirilerine göre analitik bir üstünlüğü vardır. 19. yüzyıl reformizmi değiştirmek istemediği üretim ilişkilerinin yine de farkındaydı ve dolayısıyla eleştirisi bugünün eleştirisiyle ortak temalar taşısaya da daha geniş bir reform paketine yol açıyordu. Piketty ve zamane eleştirisinin diğer gözü yaşlı neoklasik unsurlarının (Stiglitz, Krugman ve diğerleri) reform talepleri daha geride bir yerde durmaktadır. Piketty koca bir anlatıdan sadece küresel bir servet vergisi çıkarabilmiştir. Piketty bunu bulduğuna da sevinmekte ve şaşırılmaktadır. Biz de hala Piketty ve kitabının nasıl bu kadar ünlü olduğuna şaşırılmaktayız.

Sonnotlar

1 Kitap incelemesi, kitabın İngilizcesi temel alınarak yazılmıştır: Thomas Piketty (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. çev. Arthur Goldhammer. Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard University Press. Kitabın Türkçesi için bkz. Thomas Piketty (2014). *Yirmi Birinci Yüzyılda Sermaye*. çev. Hande Koçak. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

2 <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/prince-charles/10859230/Prince-Charles-reform-capitalism-to-save-the-planet.html> Son erişim tarihi, 01.12.2014.

3 <http://business.time.com/2012/01/19/how-to-save-capitalism/> Son erişim tarihi, 01.12.2014.

4 <http://www.theguardian.com/world/2013/may/17/pope-francis-attacks-cult-money> Son erişim tarihi, 01.12.2014.

5 <http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/138529,Walesa-%E2%80%93-%E2%80%98Capitalism-needs-reform%E2%80%99> Son erişim tarihi, 01.12.2014.

6 Korkut Boratav (2014) “21. Yüzyılda Kapital” Üzerine Notlar, SBF Dergisi, 69(3), 597-624.

7 Yıllar önce bu satırların yazarı doktora sonrası araştırma için gittiği İsveç’de Türkiyeli bir doktora öğrencisi ile karşılaşmıştı. Doktora öğrencisi modern ekonometrik yöntemlere ve sayısal analiz tekniklerine çok hâkimdi. Bu satırların yazarı doktora öğrencisine memleketin yüz akı olan büyük ve usta bir Marksist yazarın bir kitabını önerdi. Ustamızın kitabı önemli ve gerekli pek çok gözlemi barındırmaktaydı. Üstelik bahsedilen kitap hem yazım tekniği hem de sorunu ele alış tarzı açısından çok yetkindi. Doktora öğrencisi kitabı bitirdikten sonra bu satırların yazarı ona kitap hakkındaki fikrini sordu. Aldığı cevap çok ilginçti. Doktora öğrencisi, kitabın ilginç olduğunu belirttikten sonra verilerin analiz ediliş ve sunum tekniğinin çok zayıf olduğunu belirtti ve ekledi: “En azından bir aritmetik ortalama olsun kullanabilirdi.” Acıklı bir durumdu; anlama sürecini aritmetik ortalama olmadan tamamlayamayan bir zihinle karşı karşıyaydım. Türkiye’de yazılmış en yetkin ve en güzel kitaplardan birinin içeriğini aritmetik ortalama kullanılmadığı için anlamamıştı.

8 Vittorio Valli (2010) “In memoriam: Angus Maddison’s Mission to Understand the World and its History through Numbers”, *The European Journal of Comparative Economics*, 7(1), 3-11.